
P r i k a z i i o s v r t i

Opera omnia Marka Antuna De Dominisa

U rujnu 2002. godine u Splitu je, o 400. obljetnici dolaska Marka Antuna De Dominisa na čelo Splitske nadbiskupije, održan međunarodni znanstveni simpozij koji se je bavio kako njegovim životom tako i raznim vidovima njegove misli. Marko Antun De Dominis (1560.-1624.) smatran je jednim od najučenijih ali i jednom od najkontroverznijih osoba svoga vremena. Bio je matematičar, fizičar, teolog i političar. Radio je na sjedinjenju kršćanskih Crkava, ali je svojom osobnošću i djelom izazvao nemale nove podjele.

Ukratko o Marku Antunu De Dominisu

De Dominis je rođen 1560. na otoku Rabu, u obitelji koja je dala nekoliko biskupa i ostalih crkvenih dostojanstvenika. Kao mladić postaje članom Družbe Isusove. Studije završava na isusovačkim učilištima u Italiji. Postaje glasoviti matematičar i fizičar. Nakon što mu je stric Antun, biskup senjski, poginuo u bitci pod Klisom, vraća se u Senj te 1597. postaje senjskim biskupom. Usred složenih društveno-političkih prilika prisiljen je napustiti grad Senj i biskupiju. U to je vrijeme Splitska nadbiskupija ostala bez nadbiskupa. De Dominis se natječe za ispražnjenu stolicu splitskog nadbiskupa, koju je i dobio, papinskim imenovanjem, 15. XI. 1602. godine.

Na stolici sv. Dujma nastoji provesti brojne reforme u nadbiskupiji, čemu se protivi Stolni kaptol i dio klera. U nepovoljnim povijesnim okolnostima, pritiješnjen brojnim poteškoćama crkvene, političke i ekonomske naravi, De Dominis se vraća u prva stoljeća Crkve te u njima traži rješenja poteškoća vlastita vremena. Umjesto iznalaženja rješenja, stvaraju se novi problemi koji su kulminirali

njegovim sukobom s dijelom klera vlastite biskupije kao i s trogirskim biskupom. Protiv De Dominisa je i Rimska kurija. Obeshrabren u nastojanju da provede reforme u vlastitoj biskupiji, napušta Split i stolicu sv. Dujma te 1616. potajno odlazi u Englesku, među anglikance. Iste godine objavljuje dio svojega monumentalnog djela *De republica ecclesiastica*, u kojem izlaže mnoga prijeponska pitanja ondašnje teologije te crkvenog i političkog života. De Dominis, čiji je odlazak u Englesku šokirao ondašnju katoličku Europu tako da ga je, kako netko zgodno napisao, "zamrzilo pola Europe", 1623. se vraća u Rim, izazvavši ovaj put čuđenje i osude od strane protestanata, koji su njegov povratak u Rim različito tumačili. Tada ga je "zamrzila i druga polovica Europe". Po povratku u Rim nije se smirio, nego je stupao u javne rasprave, iznova zastupajući stavove koji su i prije izazivali pozornost Inkvizicije. Pokrenut je proces protiv njega, no za vrijeme procesa se razbolio te je ubrzo i umro, 8. rujna 1624. Inkvizicija, koja je protiv De Dominisa pokrenula sudski proces, nije ga htjela prekinuti, nego je osudila njega i njegovo učenje. Njegovo mrtvo tijelo i njegove spise civilne su vlasti javno spalile na rimskom trgu Campo dei fiori.

O ediciji djela M. A. De Dominisa

Uoči spomenutoga znanstvenoga skupa u Splitu predstavljene su dvije knjige posvećene De Dominisu. Jedna se odnosi na teološko-ekleziološku misao De Dominisovu, a riječ je o posthumno objavljenoj nedovršenoj disertaciji mr. Nikole Bulata, *Crkva i sakramenti u misli M. A. de Dominisa*, CuS, Split, 2002., koju je za tisak priredio dr. Mladen Parlov. Druga predstavljena knjiga zapravo je prvi svezak spisa Marka Antuna De Dominisa (*Izabrani radovi 1*, Lamaro, Split, 2002.). U svesku su, uz uvodnu studiju akademika Ivana Supeka, objavljeni sljedeći De Dominisovi radovi: *Prigovor Mletačke Republike na parenezu Cesarea Baronija, kardinala Rimske Crkve*; *Martellino - Dijalog o sporu između Pape Pavla V. i prevedre Mletačke republike*; *Prvi proglas - Proglas monsinjora Marka Antuna De Dominisa splitskog nadbiskupa o razlozima njegova odlaska iz Italije*; *Izbor iz djela 'De Republica Ecclesiastica*; *Pismo Markantuna De Dominisa aleksandrijskom patrijarhu Ćirilu*; *Propovijed na prvu nedjelju došašća (1617.)*; *Posveta londonskog izdanja 'Povijesti Tridentuskog sabora Paola Sarpija*; *O miru među religijama*; *Drugi proglas - Obrazloženje povratka iz Engleske*. Knjiga ima ukupno XXXIV + 253 str. Od De Dominisovih spisa gotovo da su svi podjednako zanimljivi. Počevši

od prva dva koja razmatraju odnos između crkvene i državne vlasti. Autobiografski i teološki zanimljivi su Prvi i Drugi proglas. Prvi proglas iznosi razloge njegova napuštanja Splitske nadbiskupije i odlaska u Englesku, a Drugi razloge odlaska iz Engleske i povratka u Katoličku crkvu, koju De Dominis, kako sam tvrdi, nije nikada ni napustio. Zanimljiv je i aktualan spis, osobito s gledišta ekumenske teologije, O miru među religijama.

Nakon objavljivanja prvog sveska sabranih djela M. A. De Dominisa, urednik edicije njegovih djela, dr. Ante Maletić se je 2003. godine pobrinuo i za objavljivanje drugog sveska (Marko Antun De Dominis, Izabrani radovi 2, Lamaro, Split, 2003.). U drugom svesku, uz stihove Ivana Goluba i uvodnu studiju pok. dr. Josipa Turčinovića, objavljeni su sljedeći radovi: Pismo Splićanima (kratko pismo koje je De Dominis, 12. siječnja 1616., iz Venecije uputio svojim dojučerašnjim sugrađanima, obrazlažući zašto je napustio stolicu sv. Dujma); Rimsko papinstvo – knjiga o podrijetlu, napretku i gušenju te ustanove; Hridi kršćanskog brodoloma; Sorex primus – Prvog miša koji grize rubove stranica prve knjige 'O crkvenoj državi'. Drugi svezak, kao dopuna prvom, obuhvaća praktički sve De Dominisove teološke radove izvan Crkvene države. Teološki zanimljiva su sva tri spisa. U prvom, *Papatus romanus*, kraće iznosi ono što je opširno razradio u Crkvenoj državi, naime, da je Crkva utemeljena na zboru apostola među kojima Petar ima prvenstvo časti, ali ne i vlasti. U drugom, Hridi kršćanskog brodoloma, De Dominis nabraja hridi na koje se je nasukala Crkva njegova vremena. Razlikuje Hridi nastale na temelju častohleplja (Papinstvo; Svjetovna moć; Bezuvjetna vjera; Izopćenje; Crkvene zapovijedi; Lažno jedinstvo) te Hridi utemeljene na pohlepi (Misa; Crkvena ispovijed; Nauk o čistilištu, pokori i oprost; Prizivanje svetaca; Slike i relikvije; Zasluge). U spisu *Sorex primus*, za koji se navodi da ga je napisao navodni pisar splitskoga nadbiskupa Danijel Lohet, zapravo sâm se De Dominis žestoko obračunava s teologom Leonardom Marijem iz Kölna koji se je usudio kritizirati prvu knjigu njegove Crkvene države.

Nakon objavljivanja prva dva sveska uslijedio je pravi izdavački pothvat. Naime, dr. Maletić je priredio novo izdanje De Dominisove Crkvene države, a riječ je o djelu koje je izvorno objavljeno u osam velikih (nekoliko tisuća stranica) svezaka. Dr. Maletić je ovo djelo objavio u devet svezaka. Naime, izvorni šesti svezak objavio je u dva dijela, i to ne prvenstveno zbog obimna sadržaja šestog sveska, nego jer drugi dio šestog sveska sadrži zasebno djelo u cjelini Crkvene države (riječ je o djelu: *Ostensio errorum, quos adversum fidem*

Catholicam Ecclesiae Anglicanae conatus est defendere – knjiga je De Dominisov odgovor na knjigu F. Suareza koji brani katoličku i apostolsku vjeru protiv anglikanskih zabluda).

Pothvat je započeo 2003., kada su u dva sveska objavljene prve četiri knjige Crkvene države. Sljedeće, 2004., objavljen je treći svezak, koji sadrži petu, najopsežniju knjigu Crkvene države (riječ je o djelu od 934 str.). Godinu poslije, 2005., objavljen je četvrti svezak, odnosno sedma knjiga Crkvene države. Naposljetku, 2006. objavljene su i preostale dvije knjige (šesta i deveta) Crkvene države, s time da je šesta objavljena u dva dijela. Ovim je iznova objavljeno monumentalno De Dominisovo djelo na kojem je radio više od jednog desetljeća. Ovih osam knjiga, u sedam (6+1) svezaka, sadrže više od pet tisuća stranica. De Dominis je zamislio izraditi Crkvenu državu u deset knjiga, no objavljeno ih je osam.

U ediciji djela Marka Antuna De Dominisa, koja je njegova svojevrsna opera omnia, objavljeni su i radovi iz fizike (O zrakama svjetlosti i dugi te Objašnjenje plime i oseke), i to u dvojezičnom, latinskom i hrvatskom, izdanju.

Zaslugom neumornoga dr. Maletića sada je, osim određenog broja privatnih pisama, cjelokupno De Dominisovo djelo dostupno u novom izdanju. Osim Crkvene države, koja je objavljena na latinskome, sva druga djela dostupna su u prijevodu na hrvatski jezik. U planovima dr. Maletića je i prijevod Crkvene države na hrvatski, a potom i na engleski jezik, kao i prijevod svih drugih djela na engleski jezik (neka su već prevedena u starijim izdanjima, iz 17. st.). U ediciji je predviđeno i hrvatsko te englesko izdanje izabranih radova o De Dominisu kao i njegova potpunija biografija na istim jezicima.

Da zaključimo. Edicija djela M. A. De Dominisa izniman su izdavački pothvat, koji je zahtijevao velike troškove i još veće napore brojnih osoba, osobito dr. Ante Maletića, urednika edicije. No, edicija je i veliki kulturno-znanstveni događaj jer se nakon gotovo 400 godina, djela jednoga plodnoga hrvatskog teologa, polemičara, fizičara i političara iznova objavljuju te postaju dostupna ne samo uskom krugu znanstvenika nego i širem čitateljstvu. Zato, na kraju, sve pohvale uredniku edicije i svima koji su sudjelovali i sudjeluju u ovom velikom projektu.

Mladen Parlov

Poziv na buđenje

Ante Vučković, Riječju probuđeni, Teovizija, Zagreb, 2003., 132 stranice.

Probudi se ti što spavaš, i zasvijetlit će ti Krist, upućuje nas drevna homilija na Veliku subotu! Iako je knjiga fra Ante Vučkovića, profesora filozofije na splitskom KBF-u, naslovljena Riječju probuđeni, ipak ne govori samo o buđenju. To o čemu doista govori, moglo bi se pretrčati u sedam koračaja, započevši s nekoliko rečenica kojima ova knjiga završava: "Kršćanstvo započinje tamo gdje je Kristov zemaljski put završen. I premda pred svakim pojedincem ostaje nužnost ishodavanja svog osobnog puta, mi ipak hodamo putom koji više ne završava u grobu. Smrt je mrtva. Isus je živ" (Uskrs, str. 131). A zar naše buđenje nije poput ustajanja iz groba?

1. Buđenje. Upravo rečenica Isus je živ, daje pečat onome što autor želi poručiti. A poruka glasi: "Kršćanstvo nije uspavanost. Ono je buđenje" (Rođenje za novo rođenje, str. 86). Samo, ako je kršćanstvo buđenje, onda odgovor na pitanje "tko smo?" može zvučati i "jesmo li se doista probudili"? Ako nam je naša kršćanska svijest nejasna i maglovita... ne čini li se da smo u mrtvilu, uspavanosti?

Analiza aktualnog stanja izgleda ovako: "Uspavanost duha kojoj prisustvujemo i u kojoj sudjelujemo nije rezultat naše nezainteresiranosti za Isusa. Ona je rezultat našeg maglovitog osjećaja da nam spasenje nije potrebno. Svijet se ne bori protiv Božića. Naprotiv. No, on ga smješta u svjetlo u kojemu Isusovo rođenje ulazi u opće ozračje uspavanosti. Od Novorođenoga se ne očekuje spasenje. Spasenje donosi tehnika, a oslobođenje politika" (Rođenje za novo rođenje, str. 87).

Eto, zato se treba probuditi. Za pravo se probuditi, a da se pri tom ne prestrašimo niti prestravimo, potrebno je steći povjerenje u onoga tko me budi! Povjerenje u onoga tko budi Riječju omogućuje ne samo polagano ustajanje na noge, nego i prepoznavanje, pronalaženje sebe: "Uistinu, postoji velika glad za Bogom, koju način današnjeg življenja kršćanstva više ne može utažiti. Postoji duboka praznina u mnogim dušama koje vane za ispunjenjem, za Bogom. Sve koji lutaju postmodernim religioznim područjem valja najprije vidjeti kao ljude gladne Boga. Njihovo traženje je iskreno i njihova glad nije umišljena. No, njihova se glad ne može utažiti onim što im se nudi" (Vjera i vjernost, str. 69). Baš zato autor pokušava pružiti

komad solidnog duhovnog kruha, pišući i govoreći ne bi li probudio iz začahurenosti.

2. Bistrenje. Nakon što se probudimo, što nam svijest prijeđe onaj prag nakon kojega postajemo svjesni sebe, slijedi otvaranje očiju. To ponekad ide teško. Koliko je teško otvoriti oči za vjeru, Krista? Fra Ante Vučković drži da to nije lako. Zašto? Jer otvarajući oči očekujemo da svijet bude "po našu", a on to nije. Ni kršćanstvo nije posve po našu. "Kršćanstvo nije ono što bismo mogli nazvati normalnim. Ono stoji nasuprot samorazumljivom, svakodnevnom, normalnom, uigranom" (Vjera, samospoznaja i drugi, str. 16). Eto, valja otvoriti oči upravo za paradoksalne sadržaje koji se očitavaju u svjetlu vjere.

Otvaranje očiju je otvaranje za prepoznavanje: najprije sebe. I to znajući da u "kršćanstvu vrijedi pravilo da se ne uspoređujemo s drugima, nego da sami sebe promatramo u svjetlu Evanđelja, pred Bogom" (Nečista savjest, str. 78).

3. Podizanje. Probuđen i otvorenih očiju, pokušavam ustati. Podići se. Dozivan sam, čujem i htio bih, ali istovremeno osjećam duboki osjećaj nemoći. Kao da mi netko šapće, s lijeve strane: Ti se ne možeš podići. Leži gdje jesi. Već će se netko pobrinuti za tebe. Znaš da ćeš, čim se ustaneš, morati početi hodati, raditi, a to je trud, napor. Konačno križ! Zato umjesto da se mučiš, lezi ponovo, ostani gdje jesi!

Trajna je opasnost zavodjenja, ne samo na moć, na privid sile i na oholost samodostatnosti. Na taj jezik zavodjenja "Isus odgovara jasnoćom, javnim i nedvosmislenim govorom. Na zavodjenje moću, Isus odgovara klanjanjem Ocu i poslušnošću do smrti na križu. Na zavodljivost čudesnih znakova, Isus odgovara pozivom na slobodu i vlastitu odluku" (Zavodjenje, str. 33).

Možda baš danas, u vrijeme velikih, globalnih moći, jaka je opasnost zavodjenja na nemoć! Isusov odgovor je prosvjetljenje da si sposoban pružiti ruku, kako bi bio podignut. Nije sve u tebi niti je sve tvoja snaga, ali bez tvoje ispružene ruke nećeš se podići. Podići ćeš se ako pristaneš da budeš podignut i ako pružiš ruku. I to čvrsto.

4. Umivanje. Probuđen, progledao i podignut, oprati mi se je. Umiti. Svaki dan. Umivanje je to od onih mračnih nakupina zloće, ili kako veli autor, od zlopamćenja i zloradosti.

Pranje duše i umivanje srca priznavanje je i prihvaćanje istine o sebi. Ali i prihvaćanje Božje istine o meni. Pravo umivanje započinje iskrenošću, ali se u njoj ne zaustavlja! Ono se nastavlja Božjim milosnim pranjem, umivanjem duše: "Dok društvo cijeni iskrenost

bez obzira na način na koji organiziram svoj život, ispovijed nas dovodi do upitanosti vlastitog načina življenja. Dok iskrenost zahtijeva suglasje vlastitih mjerila i života, ispovijed nam iz ruku izbija sva vlastita mjerila i dovodi nas pred svjetlo Božje riječi. Dok iskrenost od nas traži da budemo to što sami izaberemo, ispovijed od nas traži da budemo poslušni Božjoj riječi" (Iskrenost, str. 99).

I tek po poslušnosti Riječi koja nas je probudila, kojoj smo dali povjerenje, pružili ruku i otvorili srce, možemo – na vrelu Istine – umiti i osvježiti dušu!

5. Oblačenje. Očišćeni milošću, obući nam se je. Skinuti starog čovjeka, a obući novoga, čovjeka vjere. Kao što je to učinio Abraham. To oblačenje je ujedno i otkrivanje. Otkrivanje onoga tko nam je istkao haljinu života, tko nas zaogrće plaštem pravednosti. Otkrivanje je to Puta koji vodi u Život.

Autor predočuje izvrsnu paralelu između Abrahama i Odiseja. Abrahama je Bog probudio, Odiseja je probudila nevolja. I odatle počinje njihova avantura: "Abraham otkriva Boga, Odisej otkriva svijet. Abraham ostavlja sve zauvijek, Odisej samo privremeno. Odisej otkriva svoje sposobnosti, Abraham Boga koji ispunja svoja obećanja. Odisej spoznaje, Abraham vjeruje" (Vjera, samospoznaja i drugi, str. 18).

Valja se obući u ruho vjere. Inače se ide, zaista i doslovno, gol ovim životom. A obučenost u ruho vjere dokazuje se ljubavlju!

6. Polazak. Obučanima u ruho vjere, krenuti nam je u svijet. "Idem tamo, kamo šalješ me ti!", veli pjesma. Koji put u suzama – i žalosnicama i radosnicama, ali bez pretjeranog straha, jer se pouzdajem u ruku koja me vodi. Sigurnost koraka spremnih na polazak u nepoznate prostore života, utemeljena je u ljubavi, još više, u zaljubljenosti u Boga, koja postaje – po primjeru sv. Franje – otkrivanje slobode, radosti, blagosti, dobrote i oproštenja. Tako prvi koraci postaju ulazak u ono što znamo, a često ne priznajemo samima sebi: ulazak u tajne vjere, radosti, savjesti, postaje prolazak kroz mučne doline nevoljkosti, bolesti, tuge, ali uvijek čvrsto se držeći za prijateljsku ruku...

Svaki polazak nas postavlja pred izazov zla: "Zlo traži odgovor i ako mu ga ne damo počinje trovati našu dušu. Zlu se može uzvratiti zlom. Uzvratanje istom mjerom uistinu donosi i olakšanje. No, ono je kratka daha. Slijedi još veća zapetljanost zlom. Ali, zlu se može uzvratiti i dobrotom, ljubavlju i tako ga spaliti prije nego što me namami na prebacivanje i množenje ili mi zlom zarazi radost i učini me zluradim" (Zluradost, str. 42). A poći kako valja – znači od prve pojmiti razliku između radosnih i zluradih koraka!

7. Nastaviti. Ovi tekstovi, veli autor, "nastali su iz susreta, ne iz volje za pisanjem" (str. 6). U njima je mnoštvo sitnih koraka, promišljanja što žele pomoći i potaknuti da se razbudimo, da nastavimo, pa i onda kad nas baš i nije puno volja.

Čistog jezika i iskrenog razmišljanja, utemeljeni su u posve jasnoj teološkoj antropologiji, koja ne preskače stanice na putu života, i zagleda se u sve stranice životne knjige, pa i one ponekad mučne i teške.

Nastaviti dalje, doista Riječju probuđeni, zahtijeva hrabrost. Ova je knjiga ujedno i poziv na hrabrost. Na hrabrost da se ove tekstove pročita kao svoje. Ne kao tuđe, nego kao svoje. I to baš danas. Dok se ratuje u Iraku i na mnogim stranama svijeta. Dok se nevine sudi i dok se neki moćnici čak pozivaju na svoje kršćanstvo, "istodobno uvjereni da ima dobrih razloga za mržnju, osvetu i uzvratanje istom mjerom?" (Nasilje, str. 106).

Pročitati ovu knjigu znači opet sebi posvjestiti činjenicu da "kršćanstvo nije ni jednostavno ni lagano" (Nasilje, str. 109). Znači sabrati se i smoći snage da u "vlastitoj krhkosti i ograničenosti, otkrivamo i otvorenost prema Riječi" (Uvodna riječ, str. 5).

I na kraju: Blagoslov. Sam život je blagoslov. Blagoslov je biti probuđen riječju prijatelja, podignut rukom njegovom i opran njegovim suzama. I krvlju. Da, i krvlju. Ali, ta opranost krvavom žrtvom, što je ovih korizmenih dana spominjemo, zalog je svjetla nove zore. Posve se slažem s autorom: "Kršćanstvo nije vjera suza. Ono je prijelaz iz suza u životnu radost. Stoga se najdublja i najsnažnija kršćanska iskustva smještaju upravo na ovaj prijelaz. Iz muka u olakšanje, iz suza u radost, iz osjećaja odbačenosti u prihvaćenost" (Suze, str. 46). Riječju probuđeni, postavljeni smo milošću u taj prostor prijelaza. Kršćanstvo "živi od Riječi koja je tijelom postala. Isus je govorio, oslobađao i liječio, ali on sam je nadasve utjelovljena Božja Riječ među nama, Riječ Božjeg blagoslova u našoj sredini. Blagoslov kojim nas je Bog obdario putem naših riječi blagoslova prelazi na druge, ostaje na njima i vraća se opet na nas. Blagoslov se, kao i svaka dobrota, množi kad ga dijelim" (Riječ, str. 104).

Ovo je nepretenciozna knjiga. I to je jedan od razloga da može postati blagoslovom. To joj od sveg srca želim. Autoru hvala na riječi, istinoljubivosti, dobrohotnosti i skromnosti, a izdavaču čestitka što mu nije promakla dobra knjiga, čije se prvo izdanje rasprodalo u manje od mjesec dana.

Ante Mateljan

Budućnost obitelji - pitanje budućnosti Europe Deseti kongres Renovabis u Freisingu

“Djeca bi od svojih roditelja trebala dobiti dvije stvari: korijene i krila”, riječi su velikoga njemačkog književnika J. W. Goethea. Ta misao o važnosti i nezamjenjivosti roditelja nije od onda ništa izgubila od svoje uvjerljivosti. U svjetlu kršćanske vjere obitelj je trajna zajednica muža i žene s ključnom ulogom i značenjem u rađanju, odgoju te u društvenoj i crkvenoj socijalizaciji djece pa se s pravom smatra temeljnom ustanovom svakoga društva i države. Međutim, već nekoliko desetljeća obiteljska je zajednica pojačano izložena sve većim teretima i pritiscima, s više strana je ugrožena, muči se s poteškoćama i novim prilagodbama. Stoga danas češće doživljava lomove i neusporedivo teže ispunjava zahtjeve koji se pred nju postavljaju. Preko obitelji, kao vrlo osjetljive, a istodobno tako bitne karike za budućnost društva i Crkve, zapravo se danas prelama cijeli niz nepovoljnih izvanjskih utjecaja. U europskim je društvima došlo do radikalnih promjena vrijednosti, u kojima prevagu odnose stavovi i tendencije nesklone ili čak suprotstavljene obiteljskim vrednotama. Obiteljske su strukture ozbiljno ugrožene i sve složenijim zahtjevima današnjega gospodarstva čiji se subjekti, u nemilosrdnoj konkurenciji, često vode samo osnovnim ciljem uvećavanja dobiti. U prilog joj ne idu ni globalizacijski procesi gdje se, u sve zaoštrenijoj borbi za opstanak na svjetskom tržištu rada, od radnika zahtijeva gotovo neprestana mobilnost i raspoloživost. Rezultati su porazni: sve se manje obitelji zasniva, sklopljeni se brakovi brže i češće raspadaju, supružnici imaju sve manje djece i dobivaju ih u kasnijoj dobi. Aktualna kriza kroz koju obitelji prolaze već je dovela do zabrinjavajućeg nerazmjera između mladih naraštaja, radno sposobnog stanovništva i umirovljenika. A tamo gdje stradavaju obitelji, upitna je i budućnost naroda jer se sveukupna populacija smanjuje i stari, što ostavlja dalekosežne i teško popravljive demografske posljedice.

I ovom je prilikom Renovabis (Akcija solidarnosti njemačkih katolika s ljudima u Srednjoj i Istočnoj Europi) pokazao osjetljivost i sluh za teme od europskog značenja. Problemima obitelji koji muče i zabrinjavaju ne samo zemlje Zapada nego, čini se, gotovo jednako i one tranzicijske države, Renovabis je posvetio svoj ovogodišnji Deseti međunarodni kongres (Freising 31. kolovoza do 2. rujna 2006.) pod naslovom “Obitelj kao oblik života. Pitanje budućnosti Europe” (Lebensform Familie. Zukunftsfrage für Europa). Na trodnevnom skupu organizator je okupio impozantan broj od oko tri stotine

sudionika iz 24 zemlje Srednje i Istočne Europe. Osim nekolicine biskupa i većeg broja svećenika zamjetni su bili brojni predstavnici crkvenih ustanova, osobito obiteljskih savjetovališta i udruga, koje se bave obiteljskim pitanjima, zatim predstavnici medija, politike, socijalnih ustanova kao i onih koji prate društvena i ekumenska događanja u tranzicijskim zemljama. U radu Kongresa sudjelovalo je više od trideset predavača stručnjaka osobito iz Njemačke kao zemlje domaćina, ali i iz gotovo svih ostalih tranzicijskih zemalja, među njima i pisac ovih redaka, koji je održao kratko izlaganje o stanju obitelji u Hrvatskoj. Moglo se sa zadovoljstvom primijetiti da su predavači laici odreda bili očevi ili majke obitelji s nekoliko djece pa su u rasprave uvijek unosili i svoja osobna iskustva očito uspješnoga bračnog života. Program je bio sročćen od nosivih referata koji su se usredotočili na nekoliko temeljnih vidika sadašnje obiteljske problematike, zatim kratkih predavanja koja su osvjetljivala stanje obitelji u pojedinačnim zemljama te raspravâ na okruglim stolovima i rada u skupinama. Poznato je da ovakvi skupovi u organizaciji Renovabisa žele biti susretništa i mjesto dijaloga između Istoka i Zapada o važnim pitanjima razvitka u Crkvi i društvu. Dr. Gerhard Albert je u ime domaćina kao cilj kongresa označio dublje i obuhvatnije sagledavanje aktualnoga stanja i fragilnosti obitelji u različitim europskim zemljama. Na temelju tako dobivene iznijansirane slike o situaciji braka i obitelji, te analize izvora i specifičnosti obiteljskih problema, valja potom razmotriti načine i mogućnosti kako ohrabriti i ojačati vrijednost same obitelji i naznačiti perspektive u kojem smjeru valja vjernicima i Crkvi djelovati na poticanju i zaštiti današnjih obitelji.

Zapitamo li se je li Kongres dao odgovore na temeljno pitanje kako danas pomoći obiteljima i time opravdao očekivanja, onda se može navesti niz značajnih spoznaja i zanimljivih poticaja koje su sudionici u tom pogledu dobili. Činjenica da je skup otvorio predsjednik Povjerenstva Njemačke biskupske konferencije za brak i obitelj kardinal Georg Sterzinsky i da je kao dobar poznavalac obiteljskih problema svojim interventima mjerodavno sudjelovao u njegovu radu, pokazuje kolika se važnost pridaje ovoj tematici. O problemu starenja društva i konkretnim mjerama obiteljske politike govorio je član zemaljske vlade Sjeverne Rajne i Vestfalije Armin Laschet. Iza naziva njegova "Ministarstva za generacije i obitelji, žene i integraciju" kriju se povrh obiteljskih i oni populacijski odnosno integracijski problemi jer 25 posto obitelji u toj najmnogoljudnijoj njemačkoj pokrajini spadaju u obitelji s tzv. migracijskom pozadinom. Samo nekoliko statističkih podataka koje je iznio ukazuje na sadašnju vrlo složenu populacijsku problematiku. Naime, dok s jedne strane Njemačka po

glavi stanovnika u europskim razmjerima daleko najviše izdvaja za djecu i obitelj, svaka treća obitelj u toj zemlji nema djece, te pedeset posto muževa ne želi djecu u svome braku. To ipak pokazuje ono što je na skupu više puta primijećeno, da samo materijalne mogućnosti, premda su vrlo važne, nisu same po sebi kao motiv dostatne za zasnivanje obitelji i rađanje djece. Dr. Anna Záborská iz Slovačke, predsjednica Odbora EU-a za prava žene i ravnopravnost spolova u Bruxellesu ocrtala je tmurnu i poraznu sliku stanja obitelji u zemljama članicama EU-a, čije uzroke prepoznaje, između ostalog, osobito u porastu egoizma i okretanju ljudi od duhovnoga prema materijalnim vrijednostima. Autorica predlaže terapiju takvoga nepovoljnog stanja u svestranom zauzimanju sviju, pojedinaca i institucija, društvenih, crkvenih i državnih oko zaštite obitelji kao temeljne zajednice, zatim u stvaranju nove klime u društvu koja će se pozitivno odnositi prema braku i djeci. Važne su i druge mjere kao primjerice ugradnja zaštite obitelji u ustave nacionalnih država te provođenje različitih oblika državnog stimuliranja i poticanja.

Prof. dr. Elisabeth Jünemann razmotrila je kako se na obitelj odražava promjena tradicionalnih uloga u modernom društvu. Za razliku od drugih sustava, gdje vlada princip korisnosti i isplativosti, obitelj funkcionira na drugi način, jer ima u vidu cijeloga čovjeka i sve njegove potrebe. Oblik komunikacije je ljubav, odnosi su partnerski, a uloge se moraju uvijek iznova dogovorno određivati. Stoga se princip učinkovitosti ne uklapa u logiku obiteljskog ponašanja a obiteljske uloge nije lako uskladiti sa zahtjevima profesije u kojima je dominantan upravo taj princip. Zato treba poštivati sustav obitelji kao ustanove koja funkcionira po vlastitoj logici i braniti je kad sama sebi ne može pomoći.

Pitanje kako spojiti zahtjeve obitelji sa zahtjevima svijeta rada provlačilo se kroz niz intervenata tijekom cijeloga Kongresa. Rasprava o njemu nastavila se u jednoj od radnih skupina u čijem je radu sudjelovala slovenska zastupnica u Europskom parlamentu Ljudmila Novak, novinar iz Austrije Stephan Baier te Katja Heidemanns referentica u ustanovi Missio iz Aachena. U raspravi se iskristaliziralo nekoliko konstatacija i teza odnosno zahtjeva koji mi se čine značajnima i poticajnim za daljnje promišljanje.

U sveukupnom odnosu prema obitelji mora doći do temeljnog zaokreta želimo li pravo odgovoriti na sadašnju vrlo nepovoljnu demografsku situaciju u društvu. U svezi s tim valja se izboriti za novo vrednovanje uloge žene, za novi model (fleksibilnog) rada s više odmora i slobodnih dana za roditelje dok je dijete malodobno. Uspješan bračni život zahtijeva da se uloga roditelja shvati kao

partnerstvo s podijeljenim poslovima i odgovornošću; društvo treba roditeljima ponuditi kvalitetne i pouzdane oblike skrbi za njihovu djecu; treba se izboriti da se obitelji prizna status malog poduzeća od opće društvene koristi (humani kapital) s velikim izdancima, a obiteljski rad treba zakonski priznati kao pravi rad. Zašto bi se honorirao samo onaj posao kad netko odgaja tuđu djecu, a ne bi se priznavao rad na odgoju vlastite djece. Ipak, rađanje i odgoj djece ne preuzima se samo zbog poticajnih financijskih sredstava. U prihvaćanju roditeljske uloge odlučujuće je temeljno pozitivno iskustvo o vrijednosti života.

Izvrješća o stanju obitelji u tranzicijskim zemljama djelomično su se razlikovala, već prema razini gospodarske razvijenosti i ukorijenjene crkvenosti, što je i razumljivo. No na vidjelo su izišla neka zajednička iskustva i opterećenja kao što su nasljeđe iz komunističkoga razdoblja, zatim sličan prolaz tih država kroz tranziciju pa do sadašnje razine društvenog razvitka, što ga karakterizira tzv. faza surovoga kapitalizma i još nedovoljno izgrađenih socijalnih državnih institucija. Zabrinjavaju podatci o vrlo velikom broju rastava brakova i visokom postotku izvanbračne djece, zatim o natprosječnom postotku pobačaja i pre niskom natalitetu. Ako se k tome ima u vidu da su državne, zakonske i financijske potpore obitelji na Istoku neusporedivo slabije negoli u zapadnim društvima, a ekonomski pritisci koji ugrožavaju obitelji znatno brutalniji, onda je stanje još puno lošije. Time su demografski, migracijski i integracijski problemi već unaprijed programirani. Crkve se zauzimaju za ugrožene obitelji svojim navještajem, pastoralnim djelovanjem i svojim karitativnim pomaganjem, osobito izgradnjom obiteljskih centara, od kojih neke novčano potpomaže i Renovabis. No često su dosezi crkvenoga djelovanja ograničeni.

Imajući pred sobom sliku takvoga stanja obitelji u Europi, čini se da ne možemo mirno gledati u budućnost jer to bi bilo samozavaravanje. Nemir pak ne mora nužno voditi u tjeskobu zbog onoga što nas očekuje, nego nas potiče na nužan zaokret u pristupu obitelji i na sveobuhvatno poticanje i zaštitu obiteljske zajednice. Kongres je omogućio da se dublje spozna ta slojevita problematika i razmijene iskustva na europskoj razini. Izražena je odlučnost da se potiče i zaštiti obitelj kao temelj svakoga društva. Sudionici će se zacijelo okoristiti iznesenim idejama i važnim poticajima koje će zacijelo ugraditi u svoje buduće odluke i djelovanja. Neka od razmišljanja vrijedi na kraju spomenuti: Može se reći da se obitelj i djeca i nadalje visoko cijene u društvu, ali postoje velike poteškoće za život u braku i rađanje djece. Napokon se i u političkoj javnosti

raspravlja o obiteljskoj problematici od čega se dosad zaziralo. Izraženo je uvjerenje da je obitelj, unatoč svim previranjima i poteškoćama, i danas sposobna prilagoditi se novim okolnostima. Ulaganja u obitelj tek dugoročno daju rezultate pa je stoga neprihvatljivo zanemarivanje ovoga područja od strane politike. Osobito je važno povezivanje i umrežavanje svih crkvenih ustanova koje se brinu o obitelji. Danas u pluralnom svijetu nije lako posredovati kršćanske vrednote braka i obitelji. Tim više je važno davati svjedočanstvo uspješnoga bračnog života.

Zaključujući skup molitvom Anđeo Gospodnji i zaključnim blagoslovom, predstojnik Renovabisa p. Dietger Demuth CSsR najavio je da će predavanja biti objavljena u posebnoj knjizi, a sljedeći kongres će se održati od 20. do 22. rujna 2007. s temom "Kršćani i njihova uloga u državi i društvu".

Nediljko Ante Ančić

Božić i hrvatska divljina

(Pok. p. Josipu Badaliću, DI, svomu nastavniku iz hrvatskoga.)

Božićno pucanje i kultura vrata

Bilo je lijepo božićno vrijeme. Ispred bolnice na Križinama, u Splitu, oko podne (2004. g.), kao da je ondje dječji vrtić. Teški bolesnici ne mogu zaspati a ni odmoriti se, jer je veoma velika vika i krika, da bi čovjek morao 'iskočiti' iz svoje kože. Ondje djecu nitko ne upozorava a niti ih tko odande udaljuje. Na Firulama je, blizu bolnice, prije četiri i pol godine, bio kafić, čiju su buku i galamu bolesnici teško podnosili, od petka na subotu i od subote na nedjelju. Nevjerojatno i neviđeno da se takvo što može događati blizu bolnice. Ne znam je li ondje tako i danas. Dao Bog da nije!

Kada je neprijateljska vojska bila u bolnici na Križinama, nije bilo mnogo vanjskoga nereda kao što ga ima danas. Onda se nije smjelo ni pisnuti pred zgradom a kamoli u Bolnici. Bolje bi bilo da je i danas onako mirno. Djeca ispred Bolnice igraju nogomet, pucaju i viču, kriješte, kao divljaci.

Na Novo ljeto ujutro nitko nije pucao. Možda su 'novogodišnjaci' mislili da su sve učinili za svoju korist, pa su se odmarali od pucanja, plesa, zabave i jela?

Činilo mi se da mi je Bog tada bio nadohvat misli. Nu, on je i tada bio veoma daleko, dalje od ljudske riječi i ljudskoga sna. I jutros sam nijem, kao izgubljen, daleko od ljudi, gotovo tuđinac.

Što i koliko je moga zajedničkoga s ovim i ovakvim 'hrvatskim'? Čujem li to materinski jezik? Što čujem kada čujem hrvatsku riječ? Stid me je da sam član hrvatskoga naroda.

Božićni bečki koncert i Hrvati

Bečka je zlatna dvorana postojala i kada je Vinicom prolazila rimska cesta, puna krvi, od borba s Turčinom, a viničko se cvijeće: kaćuni, maslači, visibabe i dr., moglo mjeriti sa sanremskim. I Hrvati su gradili te bečke zlatne dvorane, svojom krvlju i porezom, zaustavljajući Turke, da oni sve to ne bi zapalili.

Austrijance je glazba prožimala i odgajala. Zato su mogli rasti u ljepoti mira, a ne kao mi, na međi života i Turskoga Carstva. Naši su pradjedovi branili te zlatne i kristalne dvorane i tuđe živote, na 'predziđu kršćanstva', a nama Austrijanci naplaćuju i markicu za pisani odgovor iz bečke Ratne pismohrane.

Dok su se Hrvati krvavo hrali sa svojim narodozatornikom, Bečani su gradili violine i držali koncerte. Mi smo tada samo, duboko u srcu, mogli sanjati slobodu i hrvatsku državu, zaneseni krvavim borbama i snovima o životu i njoj. Austrijanci su pažljivo čuvali sve svoje i za se, a Hrvati su često i bespotrebno uništavali svoje živote i živote svoje rodbine, a to i danas ustrajno i učinkovito čine.

Dok traje novogodišnji bečki koncert, ispred Bolnice, djeca nepodnošljivo pucaju praskalicama. Oni to čine, jer im to nije zabranio hrvatski zakon. Od svoje divljine, ne znaju, a možda ne će nikada ni znati, da ne smiju ugrožavati tuđe živote, napadati i ponižavati dušu i tijelo svojih sunarodnjaka. Tvrdim i sigurno je: dok je ovakvih, bit će topovskoga mesa. Oni su jamstvo da je divljina, koja je Beč i njegove dvorane odvojila od 'predziđa kršćanstva', ovdje još veoma živa, gotovo neiskorjenjiva. Ona ovdje često vlada i bori se za svoj opstanak, kao poruka i naslijeđe krvi, na nedostojan način, protivan mojoj krvi i duši.

Život na hrvatskoj krvavoj pustopoljini

O! Tko će me otkupiti od ovoga moga grješnog i hrvatskoga tijela!? Nema pravde, jer svi nemamo prigodu za isto ili slično polazište. I da postoji isto polazište, svi nismo jednako jaki, umni, radišni itd. Ovdje nema ni prolaza ljepoti a kamoli mjesta za nju. Štoviše, nema

ni vrata. Dok djeca vani pucaju, u Bolnici većina sestara nepodnošljivo lupa vratima, viče, hoda u štiklicama i s njima izazovno lupa.

Ah! Ta bolnička uzglavlja! Ona bi mogla biti izvor zaraze, jer su puna znoja i (tragova) krvi. Tko se o tomu briga?!

Pitam se: kolika je razlika između ljepote zvuka violina i divljakoga božićnog-novogodišnjeg pucanja? Nedostižna i nespojiva!

Kultura stanovanja, zatvaranja vrata i poštivanja života i ovdje se očito odražava na hrvatski čudni način.

Vrane pred Bolnicom ustrajno grakću i kao da dozivlju zlo. Nu, u zoru, čujem da i pijevci pjevaju.

Čini mi se da je jao onima koji čekaju starost i mladost na ovoj krvavoj i divljoj pustopoljini!

Zašto se ne ostvaruje naša 'sanjana' Hrvatska? Zašto je ona 'živjela' tako kratko, od 1990.-...? Zar ću umrijeti a da je ne ću dočekati? Što joj smeta, da se ona ne ostvari? Je li to posljedica hrvatskoga naslijeđa ili čega drugoga?

Je li moguće i shvatljivo da Hrvat toliko mnogo mrzi brata Hrvata? Zašto je toliko mnogo zla u hrvatskomu narodu? Tko to može izreći s jednim ili s više vrijednosnih sudova? U Hrvatskoj gotovo da ne treba ništa govoriti nego šutjeti i trpjeti, jer je u njoj mnogo i previše jada. Svoje najljudskije 'snove' o majci Domovini treba 'prenijeti' u onostrano ili čovjek mora 'puknuti'. Ne znam kako bi se drugačije moglo ljudski opstati doli postajati 'putni razbojnik'?! Ako bi se Hrvatima moglo što pomoći, tada bi trebalo plakati nad njihovom stvarnošću i sudbinom, zašto su toliko nemarni, zaboravljivi i maloumni za se, za sve svoje, za svoju krv, baštinu a osobito prema Domovini.

Na ovoj hrvatskoj pustopoljnoj 'ledini', gotovo da i ne treba očekivati ništa plemenito, pa ni iskreni pozdrav. O, kako je opora 'hrvatska duša'! Tko u to ne vjeruje ili sumnja, neka pohiti k njima, pa će se u to moći uvjeriti. Pitam se: gdje sam, kada i od čega sam se tako nepovratno rastao?

Vlade Lozić